

**Theologia Scholastica Secundum Viam Et Doctrinam D.
Thomæ Aquinatis, Doctoris Angelici**

In Celebri Archiepiscopali Benedictina Universitate Salisburgensi, methodo
& norma ibidem usitata publicè tradita, & in IV. Tomos digesta ; Qvorvm
Primvs Tractat De Deo Vno Et Trino, Deq[ue] Creatura Angelica ...

Mezger, Paul

Augustæ Vindelicorum, 1695

Articulus I. Unde conscientia sit vera & recta?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-74152](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-74152)

ARTICULUS I.

Unde Conscientia sit vera & recta?

SUMMARI A.

1. Conscientia dirigens honestatem operationis moralis debet esse certa tanquam actus prudentia.
2. Et participatio legis Divinae.
3. Ad hoc sufficit certitudo moralis.
4. Quam aliqui desumunt ab objecto.
5. Alii verius per habitudinem ad appetitum rectum.
6. Dupliciter considerari potest iudicium conscientiae.
7. Primum dictamen rationis unde habeat suam rectitudinem?
8. Enuntiatio ut speculativa habet veritatem ex objecto, non ut practica.
9. Imò habet etiam in practica, sed ut considerata in esse regulabilis.
10. Ex quo non sequitur circulus vitiosus.
11. Conscientia invincibiliter erronea est nihilominus recta.

§. I.

Exponitur status questionis.

1. Quidquid in humana operatione honestum, aut virtuosum est, à prudentia omnium virtutum directrice regulatur, ideoque necesse est, ut illa conscientia, quæ proximè dirigit honestatem operationis moralis, sit infallibiliter recta, vera, & certa certitudine tam objectivâ, seu ex parte objecti, ut nempe illud sit licitum, quod dicitur licitum; quàm formali, excludente omnem formidinem oppositi ex parte assensûs; siquidem prudentia seu virtus intellectualis, quâ anima verum dicit affirmando, aut negando, juxta Philos. in 6. Eth. requirit actum & objectum certum, ne cum opinione confundatur: sed conscientia, quæ est proxima regula actus liciti & honesti, est actus prudentiæ: ergo debet esse certa & vera.
2. Præterea conscientia recta est participatio legis Divinæ, & ab illa tanquam à sua causa exemplari derivata & exemplata; juxta illud Psal. 4. Signatum est super nos lumen vultûs tui Domine. In quæ verba Doct. Angel. Quasi diceret lumen rationis, quod in nobis est, in tantum nobis potest ostendere bonâ, & nostram voluntatem regulare, in quantum est lumen vultûs tui, id est, a vultu tuo derivatum. Atqui regula exemplata debet esse conformis suæ regulæ exemplanti: cum ergo regula exemplaris Divinæ legis sit infallibilis, vera, & certa, talis etiam est conscientia recta.
3. Certitudo tamen ista ad prudens rectæ conscientiæ dictamen requisita, non debet esse logica, physica, aut metaphysica; ita ut inspectis omnibus rationibus impossibile sit rem aliter se habere, sed moralis, ut nempe attentis hominum moribus, usu, consuetudine, iisque, quæ ut plurimum eveniunt, vix sit possibile rem aliter se habere, quamvis juxta communes rationes res seculis accidere, aut de facto aliquando, sed rarò aliter accidat. Ita attestatio publici Notarii, vel proprii Parochi in scripto parit certitudi-

nem moralem, quia, licet utique non repugnet, ipsum falsum dicere, tamen Notarius ut persona publica, & Parochus ut Pastor animarum ad attendendum in re gravi requisiti, fallere & mentiri non præsumuntur. Hanc moralem certitudinem conformiter ad mentem Philos. in 1. Eth. c. 1. agnovit & requisivit in moralibus Doct. Angelicus in 2. 2. q. 60. a. 3. ad 1. dicens: In humanis actibus invenitur aliqua certitudo, non quidem sicut in demonstrativis, sed secundum quod convenit tali materiæ.

Hinc verò exoritur dubium, undenam petenda sit veritas, & rectitudo conscientia? Pluribus quos citat Ildefons. Casaraug. q. 19. disp. 109, videtur esse desumenda ab objecto: nam omnis iudicii enuntiativi veritas sumitur per ordinem ad objectum; ex eo enim, quod res est, vel non est, enuntiatio redditur vera vel falsa, absolute pronuntiat Aristot. l. 1. perihem, c. 8, sed conscientia est quoddam iudicium enuntiativum: ergo.

Nec refert, quod sit practicum, nam etiam in medicina, Philosophia morali, Theologia [quæ formaliter non tantum est speculativa, sed etiam practica] veritas enuntiationis delimitur per habitudinem seu conformitatem ad res. Hæc tamen opinio non potest subsistere; nam qui operatur ex conscientia in vincibiliter erronea, rectè, honestè, virtuosè operatur: ergo etiam ex prædicti dictamine Conscientiæ rectæ operatur: atqui istud dictamen non est conforme objecto; dicitur enim, objectum esse licitum & consonum legi æternæ, vel etiam à lege præceptum, quod tamen à parte rei est illicitum, dissonum legi æternæ, & ab illa prohibitum: ergo rectitudo conscientiæ non semper accipi potest ex conformitate ad objectum. Antecedens ex communis Theologorum sententia est certum, saltem in conscientia errante ex invincibili ignorantia facti: ita enim honestè, justè & laudabiliter Jacob accessit ad Liam, quam invincibili errore deceptus existimabat esse suam.

§ II.

Sententia desumens rectitudinem conscientia ab appetitu recto.

Aliorum igitur verior sententia est, veritatem & rectitudinem conscientia non esse desumendam per habitudinem ad objectum, sed ad ipsas res, sed per habitudinem ad appetitum rectum. Ita Aristot. l. 6. Eth. c. 2. dicens: *Altera mentis veritas est consentanea appetitui recto.* Quem exponens Doct. Angel. lect. 2. Bonum, licet, præsens intellectus non est veritas absoluta, sed veritas consequenter se habens, id est, consentanea ad appetitum rectum. Et in 1. 2. q. 111. a. 1. ad 2. In his autem, quæ sunt ad finem, rectitudo rationis consistit in conformitate ad appetitum suum debiti.

Ratio petitur ex differentia, quæ est inter iudicium speculativum & practicum; nam veritas iudicii

judicii speculativi non est causa & mensura veritatis in suo objecto, uti e contra veritas judicii practici est causa & mensura veritatis in suo objecto. e. g. artefactum & ideatum habet suam veritatem per conformitatem ad regulas artis & exemplar ideæ; ipsa verò idea vel regula artis non habet suam veritatem per conformitatem ad artefactum & ideatum, sed ad finem intentum ab artifice. Cum ergo conscientia sit judicium practicum prudentiæ, regula & mensura actuum humanorum, non tam ipsa rectitudinem ab actu præscripto, vel objecto ipsius, quàm actus & objectum à recta conscientia accipit: unde illa voluntas dicitur recta, quæ est conformis dictamini rectæ rationis.

Habet igitur pro sua mensura rectificante appetitum rectum non qualemcumque, ne committatur vitiosus circulus, si dicitur electio alicujus operis esse recta propter rectam electionem, & conscientia esse recta propter rectam electionem; sed (exponente S. D. ubi supra) appetitum finis debiti, & quidem vel maxime finis ultimi, ita ut illud judicium dicatur rectum [prout explicat Jul. Mercorus p. 1. a. 3.] quod invincibiliter inferatur ex principiis moralibus ab homine sincere affecto erga finem ultimum, & invincibiliter existimante, tale opus esse conforme Divinæ legi creaturam rationalem dirigenti in finem ultimum.

6. Unde actus conscientiæ sub duplici ratione considerari debet. Primò ut est judicium enuntiativum intellectus, sicque speculativo modo consideratur, & adinstar aliarum cognitionum veritatem habet per commensurationem ad objectum, erique conscientia speculativè vera, si objectum secundum se est tale, prout enuntiat: erit speculativè falsa, si objectum non sit tale. Secundò consideratur ut est regula proxima instructiva & applicativa Divinæ Legis ad particularem operationem, sicque consideratur modo practico cum dependentia à voluntate debiti finem intendente, & sub hac consideratione habet rectitudinem & veritatem practicam per commensurationem ad debitam intentionem finis: sicque illa erit conscientia recta, quæ ex applicatione voluntatis debitum finem intendenti rationabiliter & invincibiliter judicat, talem actum & objectum esse medium proportionatum illi fini intento. e. g. Jacobi conscientia dictans accessum ad hanc foeminam sibi esse licitum, recta erat, quia ex recta intentione finis ultimi, & studio obsequendi divinæ voluntati invincibiliter judicavit procreationem liberorum ex hac foemina hic & nunc esse licitam, & conformem voluntati divinæ.

7. Inquis. Ipsa voluntas vel appetitus finis ultimi, unde habet rectitudinem nisi à prævia regula intellectus & rationis, cujus munus est dirigere? Et unde illa regula habet rectitudinem? si ab appetitu finis ultimi, committitur circulus; si ab objecto, ergo rectitudo conscientiæ etiam haberi poterit ab objecto. Respondetur: Quòd primum dictamen rationis regulans appetitum finis ultimi accipiat suam rectitudinem per commensurationem ad legem divinam, à qua derivatur & exemplatur, quemadmodum aliæ quoque

formæ ideatæ & exemplatæ suam veritatem ab exemplari recipiunt.

Ad fundamentum contrariæ sententiæ n. 3. relata Respondeo, omnem enuntiationem etiam practicam, ut est enuntiatio & judicium quoddam speculativo modo se habens [quales etiam sunt actus Theologiæ, Jurisprudentiæ, scientiæ moralis &c.] veritatem suam obtinere ex conformitate ad objectum, non autem omnem enuntiationem practicam, ut practica est. Nam inter practicas aliquæ sunt, quæ versantur circa objectum in universali, ac proinde nulli mutationi subiectum, veluti sunt veritates scientiarum practicarum: e. g. dare elemosynam est honestum, fornicari est illicitum &c. aliæ verò sunt, quæ habent objectum particulare, & versantur circa res contingentes & singulares. v. g. nunc actus poenitentis est eliciendus, nunc est jejunandum, hic poenitens est absolvendus, hæc hostia adoranda, hic & nunc est licitus &c. Illæ, quia respiciunt objectum immutabile, ad modum aliarum cognitionum intellectus speculativi suam veritatem accipiunt à conformitate ad objectum. Illæ, quia respiciunt objectum affectum aliquâ singulari circumstantiâ & connotatione particularis exercitii, quod subiacet mutationi à conformitate ad objectum, immobilem & infallibilem rectitudinem, qualem tamen requirit prudentia, habere non possunt: ideoque illam accipiunt à conformitate ad finem intentum, quo modo regula artificis suam rectitudinem non accipit ab artefacto, sed ex conformitate ad finem artificis: neque enim regula ædificanda domus, est recta propter conformitatem cum domo, sed propter conformitatem ad finem architecti, quia nempe architectus, judicans domum taliter extruendam, format judicium proportionatum ad finem domus extruendæ à se præintantum.

§ III.

Ultimata resolutio.

CLarius, minori obscuritate, consequenter ad 9. supra dicta, & ad utramque opinionem concordandam dices, veritatem & rectitudinem Conscientiæ desumi ab objecto non materialiter in esse rei & quoad se considerato, sed formaliter in esse objecti regulabilis & quoad nos, uti scientia veritatem accipit ab objecto spectato in esse objecti scibilis: tunc enim regulabilitas objecti superaddit connotationem ad intellectum practicum, tali objecto primam regulam Divinæ legis applicantem, & invincibiliter existimantem tale objectum esse proportionatum rectæ intentioni finis ultimi. Sic Conscientia Jacobi dictans, accessum ad Liam, quam invincibiliter existimabat esse uxorem, hic & nunc esse licitum, vera & recta erat, etiam per ordinem ad objectum: quia licet hoc objectum, nempe accessus ad Liam materialiter, absolute & à parte rei non esset licitus, nec conformis legi Divinæ, cum Lia hic & nunc non esset sua uxor, & sic etiam conscientia Jacobi fuerit speculativè falsa, tamen hoc ipsum objectum formaliter consideratum in esse regulabilis, erat licitum, honestum, justum, quia ut sic substabat apprehensioni intellectus, accessum ad Liam invincibiliter representantis tanquam

tanquam à DEO concessum, & proportionatum Divinæ legi.

10. Dices primò. An hinc non sequatur vitiosus circulus, si opus sit rectum per ordinem ad regulam Conscientiæ, ipsa quoque Conscientia sit recta per ordinem ad opus rectum, tanquam proprium objectum? Respondeo non esse circulum vitiosum, quia in diverso genere, modoque causandi. Opus quippe rectum denominatur, quasi passivè à conscientia regulante in ordine causæ idealis & directivæ, uti fit in artefactis. Conscientia verò denominatur recta ab objecto in genere causæ objectivæ, & quasi activè, in quantum conscientia ipsa in objecto regulativè causat conformitatem cum lege æterna: cum enim omnium veritas sit quædam conformitas cum objecto, etiam practica veritas debet esse talis; hæc tamen cum differentiâ, quod practica activè quasi sibi conformatur, speculativa quasi passivè conformatur objecto.

11. Dices secundò. Conscientia tanquam regula secunda, regulata & exemplata à prima regula, non potest esse recta, nisi sit conformis primæ regulæ, seu legi divinæ: sed non est conformis, quando est invincibiliter erronea: tunc enim lex

Divina actum prohibet, & dicitur esse illicitum, quem econtrâ conscientia dicitur esse licitum: ergò tunc non potest esse recta. Respondeo distinguendo minorem: non est conformis divinæ legi ut absolute respicienti talem actum vel objectum, concedo; & idè est speculativè falsa: non est conformis divinæ legi respicienti talem actum ut substantem tali invincibili representationi, nego. Sic enim dicitur, hunc actum formaliter esse honestum & licitum. Unde, si Jacobus Liz, invincibiliter existimatæ uxori, delictum denegasset, contra Divinam legem justitiæ peccasset.

Sed nunquid hac ratione Conscientiam invincibiliter errantem malè appellamus erroneam, cum potius deberemus appellare rectam juxta hæcenus dicta? Respondeo, quamvis Conscientia invincibiliter erronea à parte rei semper sit recta, utum tamen obtinuisse, ut omnia illa Conscientia dicatur erronea, quæ continet errorem sive practicum, sive speculativum, idèque in divisione conscientiæ in veram & erroneam, ly vera solet accipi pro veritate tam speculativa quam practica. Est verò aliquando loquendum cum multis.

ARTICULUS II. De Conscientia erronea.

SUMMARI A.

1. Exponitur Conscientia erronea.
2. Datur invincibilis ignorantia facti.
3. Item Juris positivi Civilis & Ecclesiastici.
4. Item Juris Divini positivi.
5. Non datur ignorantia invincibilis juris naturalis universi, & quoad notissima principia.
6. Datur quandoque in præceptis naturæ, quæ facili discursu ex primis principiis deducuntur.
7. Datur in præceptis naturæ, quæ obscurius ex primis principiis deducuntur.
8. Confirmat hanc ignorantiam experientia.
9. Absurda opposita sententia.
10. Invincibilis ignorantia in jure naturali inculpabilitas ostenditur.
11. Impugnatur doctrina Jansenii.
12. Quo sensu Scripturæ & PP. ignorantiam appellant peccatum?
13. Objectiones Wendrochii.
14. S. D. loquitur de vincibili ignorantia fidei.
15. Tertullianus & D. Augustinus exponitur.
16. Invincibiliter errans dirigit suos actus secundum legem justitiæ.
17. Nec est difformis Divino judicio quoad formalem bonitatem operationis.

§. I.

Adstruitur invincibilis ignorantia facti & juris positivi.

1. Conscientia erronea dividitur in vincibiliter & invincibiliter erroneam. Error vel ignorantia vincibilis, quam in Tract. de Actib. hum. etiam consequentem diximus, est, quæ hic & nunc poterat & debebat adverti, seu quæ adhibito debito studio ac diligentia superari potuit,

eaque de causa sicuti non tollit voluntarium, ita neque actum peccaminosum à se indirectè causatum excusat à culpa; & sic pariter conscientia ex vincibili ignorantia dicitur licita, quod est illicitum, nunquam potest esse regula rectæ operationis, neque ab operatione sibi conformi illicitiam tollit; sive sit ignorantia juris h. e. legis prohibentis aut obligationis existens, ut si ignores, sitne usura illicita, sitne iste articulus fidei, sitne impedimentum dirimens conjugii in quarto gradu &c. ? sive sit ignorantia facti, ut si ignores, hunc, quem percussis, esse Clericum, hunc diem esse festivum, hanc femineam esse consanguineam, hoc animal, quod videt, esse hominem, hunc reum in judicio esse innocentem &c. Invincibilis ignorantia sive juris h. e. facti est, quæ adhibito debito studio ac diligentia superari non potuit. De qua ad subsequendum notitiam meliorem occurrunt plura ponderanda.

Et primò quidem dari ignorantiam invincibilem facti in confesso est apud omnes contra Guiliel. Paris. tract. de Legibus c. 21. citatum à Sairo thes. l. 2. c. 9. quia tunc datur invincibilis ignorantia, quando in mente nulla suspicio, dubietas, aut confusa saltem notitia oritur; sed in facto, vel aliqua facti circumstantia, etiam ad jus naturale pertinentibus hoc frequenter contingit, quæ cum in aliquo particulari & contingenti consistant, facile possunt hominis etiam sagacis notitiam fallere. Ita Jacobus, quantumvis sciret, jure naturali veritum esse accessum ad frumentam non suam, non tamen peccavit, Liam filiam pro Rachele vera uxore suppositam cognoscens, quia nullam habuit rationem dubitandi, an illa